

Egzisztenciális preszuppozíciók: topikalitás vagy más? Kísérletes megközelítés

Abrusán Márta¹ és Szendrői Kriszta²

1 University of Oxford

2 UCL Linguistics, Division of Psychology and Language Sciences, Faculty of Life Sciences

A határozott főnevek alapesetben egzisztenciális előfeltétellel (preszuppozícióval) állnak. Ugyanakkor, mint arra már többen rámutattak (Strawson 1969, Reinhart 1981, von Stechow 2004, etc.), úgy tűnik, hogy az egzisztenciális preszuppozíció nem minden szintaktikai helyzetben jelenek meg. Különbség mutatkozik a következő két mondat között:

(1) a. A francia király kopasz.

b. A Nemzeti Múzeum kiállítását meglátogatta a francia király.

A fenti példákban az "a francia király" határozott főnévi kifejezés egzisztenciális előfeltétele, hogy létezik egy francia király. Ez az előfeltétel a mi kontextusunkban nem teljesül. Strawson megfigyelése az volt, hogy míg az első mondat esetében ez a tény ahhoz vezet, hogy a mondatot a beszélők nem fogadják el se igaznak se hamisnak, a második mondatot a beszélők egyszerűen csak hamisnak tartják.

Strawson (1969) valamint Reinhart (1981) magyarázata a fenti jelenségre az volt, hogy a határozott főnévi csoportok csak topik helyzetben állnak egzisztenciális preszuppozícióval. A fenti példákban a határozott főnév csak az első esetben áll topik pozícióban, a második esetben nem. Mivel a kontextus implicálja, hogy nincs francia király, a második példa szimplán hamis. Mint azonban von Stechow (2004) rámutatott, a helyzet nem lehet ilyen egyszerű. A probléma, hogy a következő mondatok esetében a határozott főnév szintén topik pozícióban áll, ám a beszélők mégis hamisnak érzik ezeket a példákat is, az (1b)-hez hasonlóan:

(2) a. A francia király ebben a székben ül.

b. Ami a francia királyt illeti, tegnap vele reggeliztem.

von Stechow javaslata szerint a határozott főnevek minden esetben egzisztenciális preszuppozícióval állnak. Így elvileg minden helyzet melyben a határozott főnév előfeltétele nem teljesül előfeltétel-kudarchoz (presupposition failure) vezet, vagyis ahhoz, hogy a beszélők vonakodnak a mondatot hamisnak vagy igaznak elfogadni. Azonban hamisnak érezzük az ilyen főneveket tartalmazó mondatokat akkor, ha a mondat megemlíti más, olyan határozott entitást, amelynek a tulajdonságait a beszélő leellenőrizheti, és amelynek alapján a mondatot hamisnak tarthatja. A (2a) esetében például a beszélők megvizsgálhatják az előttük levő széket, és megállapíthatják, hogy a francia király, akár van, akár nincs, de nincs a székben. Az (1a) esetében azonban nincs olyan független entitásról szó, amelyet a beszélők elvben leellenőrizhetnének, ezért nem érződik se hamisnak se igaznak.

Mint az említett szerzők is megemlítik, a fenti mondatokkal kapcsolatos intuíciók nem könnyűek. Kísérletünkben ilyen, és hasonló példákat teszteltünk, azzal a céllal, hogy jobb képet kapjunk arról, az anyanyelvi beszélők esetében kimutathatók-e az állítólag előfeltétel-kudarcos (a beszélők által se igaznak, se hamisnak nem tartott) mondatok ill. hamis mondatok közötti különbségek, és ha igen, pontosan mely faktorok számítanak: Topikalitás? Egy független entitás amelyről a mondat szól(hat)? Vagy valami más?

